

ANTIRADIKALIZAČNÍ POLITIKA - OD EXTREMISMU K DELEGITIMIZACI STÁTU

ANTI-RADICALIZATION POLICY - FROM EXTREMISM TO DELEGITIMIZATION OF THE STATE

Štěpán Strnad¹

¹ Katedra bezpečnostních studií, Policií akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4, Česká republika

Abstrakt

Příspěvek se snaží představit vývoj a proměnu české bezpečnostní politiky od roku 2015 v oblasti antiradikalizačního diskursu státu jako reakci na trendy sociální radikalizace a politického vzestupu populistických radikálních a protestních stran a hnutí v České republice. Číní tak na teoretickém podkladu přístupů bezpečnostních studií a sociální komunikace. Konkrétně s využitím tzv. mentálního modelu a teorie diskursu a politické legitimacy. Příspěvek vyvozuje z obsahové analýzy situačních monitorovacích zpráv k extremismu Ministerstva vnitra a tiskových zpráv nejvyšší politické reprezentace významový posun pojmu antisystémovost v diskursu antiradikalizační politiky.

Klíčová slova: delegitimizace, extremismus, antisystémový, radikalizace, populismus, diskurs, mainstream

Abstract

The paper tries to present the development and transformation of the Czech security policy since 2015 in the area of the anti-radicalization discourse of the state as a reaction to the trends of social radicalization and the political rise of populist radical and protest parties and movements in the Czech Republic. It does so on the theoretical basis of the approaches of security studies and social communication. Specifically, using the so-called mental model and theory of discourse and political legitimacy. The contribution derives from the content analysis of the situational monitoring reports on extremism of the Ministry of the Interior and press releases of the highest political representation the meaning of the concept of anti-systemicity in the discourse of anti-radicalization policy.

Keywords: delegitimization, extremism, anti-systemic, radicalization, populism, discourse, mainstream

Úvod

Dlouhodobou společenskou polarizaci můžeme pozorovat v pokračujícím rozevírání pomyslných názorových a hodnotových nůžek české společnosti, jež se zостřily v průběhu pandemie covid-19, v migrační vlně z Ukrajiny, energetické krizi a probíhajícím ozbrojeném konfliktu na Ukrajině. K nejsilnějším tématům rozdělovajícím českou společnost patří obavy z migrace, vnímání nerovnosti v přerozdělování zdrojů, prozápadní směřování a vývoj po roce 1989 (Buchtlík 2021: 15).

Prohlubování společenské nestability, doprovázené erozí legitimacy státu a politického vedení je v současné době tématem v pozornosti státní správy a Vlády ČR. Rámující teoretickou oblastí naší analýzy je oblast politické bezpečnosti, kterou můžeme definovat jako organizační stabilitu a sociální řád ve státě, ztělesněné vnitřní a vnější suverenitou. V určitém smyslu je veškerá bezpečnost politická. Všechny hrozby a obranné mechanismy jsou konstituovány a definovány politicky. Tak v jistém smyslu společenská, ekonomická, environmentální

a vojenská bezpečnost skutečně znamená „politicko-společenskou bezpečnost“, „politicko-ekonomickou bezpečnost“ atd. (Buzan, Wilde 1998: 141).

Berry Buzan charakterizuje politickou dimenzi bezpečnosti pomocí hrozeb, „*kteří útočí na organizační stabilitu státu. Jejich účel se může pohybovat od tlaku na vládu, aby prosadila určitou politickou linii, přes rozdmýčávání separatistických nálad po narušování politické struktury státu, a tudíž jeho oslabování před následným vojenským útokem. Standardním cílem politických hrozeb je idea státu, zejména národní identita a vládnoucí ideologie (...)*“ (Buzan 1991: 118). Přesné ohraničení mezi politickou a zejména společenskou bezpečností je obtížné. Vzájemně se prolínají. Politické hrozby se často projevují odmítáním politického uznání, odepřením politické podpory a související legitimity vládní moci s projevy např. společenské polarizace a zvýšení politického aktivismu v podobě masových protestních protivládních hnutí (Strnad, Kolář 2023: 56).

Od roku 2015 můžeme sledovat pozvolnou proměnu trendu v oblasti charakteru dominantních proudů české extremistické scény. Ideologický extremismus (neonacismus, fašismus, ortodoxní komunismus aj.) přestává být hlavním protidemokratickým prvkem české veřejnosti (Bezpečnostní informační služba 2022: 20). Vedle radikalismu tradiční extremistické scény můžeme v posledních několika letech pozorovat zvyšující se projevy radikalizace a polarizace mainstreamové veřejnosti. Tento trend je dáván do souvislosti s poklesem důvěry společnosti v politickou reprezentaci, tradiční politické strany a demokratické principy obecně (Ministerstvo vnitra 2021: 9).

Tohoto legitimačního deficitu využívají populistické politické subjekty, které se programaticky profilují na společenských problémech a narativech existenčních hrozeb v oblasti společenské a politické bezpečnosti (národní a kulturní hodnoty, státní svrchovanost a suverenita, sociálně-ekonomické otázky). Využívají k tomu radikální metody, zejména rétoriku na hraně zákona, která se od extremistických subjektů neliší, čímž se dostává do širšího veřejného prostoru a stává se součástí mainstreamové politické debaty. Rétorika populistů je založena na kritice vládnoucí elity, která není schopna uspokojovat potřeby občanů (Danics 2017: 127).

Cíl a metodika

Príspevek se snaží představit vývoj a proměnu české bezpečnostní politiky od roku 2015 v oblasti antiradikalizačního diskursu státu jako reakci na výše uvedené trendy sociální radikalizace a politického vzestupu populistických radikálních a protestních stran a hnutí napříč Evropou, včetně České republiky. Metodologickou oporou analýzy je propojení přístupů bezpečnostních studií a sociální komunikace. Jednak konceptu bezpečnostní kultury s využitím tzv. mentálního modelu, jedné z metod obsahové analýzy, a druhého, konceptu komunikativního jednání, konkrétně teorie diskursu

a politické legitimacy s aplikací politologického konceptu antisystémových politických stran.

Pojem bezpečnostní kultura označuje koncept používaný v oboru bezpečnostních studií k popisu analýzy bezpečnostního vládnutí a bezpečnostního vývoje referenčních objektů (nejčastěji národních států). Tento koncept vychází z předpokladu, že kultura jako forma, vzor či model, utvářející se po generace určitého lidského společenství, ovlivňuje chování a vědomí lidí (Duffield 1998). Jinými slovy bezpečnostní kulturu můžeme vymezit jako „*souhrn sdílených předpokladů, domněnek a přístupů k hrozbám a k referenčním objektům*“ (Gariup 2009: 41). Bezpečnostní kulturu státu je možné také chápat jako součást širšího konceptu politické kultury státu, která představuje základní systém hodnot a přesvědčení národní politiky a systém interpretace politiky ve společnosti (Barrington, Bosia, Bruhn, Giamo, Mc Henry 2010). Jedná se o „soubor postojů, přesvědčení a pocitů o politice běžných u národa v dané době“ (Almond, Powell 1978: 25). Bezpečnostní kultura je tak přirozeně propojena s obecnými politickými debatami v každém státě.

Koncept mentálního modelu je postaven na poznatcích tří sociálních věd (psychologie, politologie a řečové komunikace) a zaměřuje se na výroky nejvyšších politických a vojenských činitelů státu a na to, jak se řečené následně promítá do zahraniční a bezpečnostní politiky, tedy na analýzu rozhodovacího procesu (Malici 2008: 25–33).

Mentální model je možné analyzovat na základě čtyř kritérií:

- 1) přístup nejvyšších politických a vojenských činitelů k bezpečnostním hrozbám;
 - 2) přístup nejvyšších politických a vojenských činitelů k původcům hrozeb;
 - 3) vztah nejvyšších politických a vojenských činitelů ke spojencům;
 - 4) vztah nejvyšších politických a vojenských činitelů k mezinárodním organizacím (Malici 2008).
- Perspektivou příspěvku je druhé kritérium.

V rámci postupu proti radikalizaci můžeme rozlišit tři typy přístupů, které jsou v praxi v různém poměru kombinovány. Lindsay Clutterbuck (2015) je klasifikuje na:

Deradikalizační, zaměřující se na povstalecké a teroristické jednání. Základním cílem programů je rehabilitace osob. Nástrojem je ukončení násilí osob, odpoutání osob od extremistické organizace a jejich reintegrace do většinové společnosti. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány v podmínkách detence či výkonu trestu odnětí svobody.

Protiradikalizační, zaměřující se na extremistické jednání, včetně násilného, a jednání směřující k terorismu. Základním cílem je zmírnění tendencí takovýchto osob. Nástrojem je odpoutání, reintegrace a rehabilitace osob spojených s extremistickými subjekty. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány před možností spáchání trestných činností u radikalizovaných osob.

Antiradikalizační, zaměřující se na náchylnost a predispozice širší společnosti k radikalizaci a extremismu. Základním cílem programů je prevence. Nástrojem bývá nejčastěji odhalování a odstrašování (zákonným postihem) potenciálních osob sympatizujících a podporujících extremistické subjekty. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány k zasažení osob v počátcích radikalizace. Prostřednictvím této oblasti přístup k prevenci radikalizace přispěvek vyhodnocuje diskursivní posuny státní antiradikalizační politiky.

Teoretický východiskem jsou socioekonomická teorie komunikativního jednání a forma komunikace v podobě diskursu. V rámci diskursu argumenty dle Jürgena Habermase (dle Horster 1995: 28) slouží ke zdůvodnění problematických nároků platnosti. V Habermasově teorii diskursu a teorii politiky je diskurs prostorem, kde se vyměňují argumenty (Habermas 2008: 117–118). Svoji teorii legitimacy opírá o víru v legitimní řád (dle M. Webera) a o strach a podřízenost, které ovlivňují jednotlivce při vědomí možných sankcí, pocitu bezmoci či nedostatku alternativ. Problém nastává, když se víra v legitimitu stávajícího politického řádu ztrácí. V takové situaci dochází k uvolňování skrytého násilí systému státních institucí (Habermas 2000a: 122).

Víru v legalitu odvozuje Habermas z víry v legitimitu. V případě krize legitimacy dochází k percepci státu jako poruchy systémové integrace jednotek (občanů) (Habermas 2000a: 11). Jinými slovy krize legitimacy je krizí identity v politickém systému, kdy se legitimizačnímu systému nedaří zachovat určitou hladinu masové loajality. Při nedostatku legitimacy je obtížné dosáhnout administrativními prostředky efektivní normativní strukturu. Třídní struktura se tak stává příčinou nedostatku legitimacy, v situaci, kdy nároky na odškodnění rosou rychleji než disponibilní hodnoty. Jinými slovy, dochází k rozporu mezi deklarovanými motivy ze strany státu, systému vzdělávání, zaměstnání a nabídkou motivace ze strany sociokulturního systému (Habermas 2000a: 95–97).

Výsledky – vývoj diskursu české protiextremistické politiky – od extremismu přes předsudečnou nenávist k populistické antisystémovosti

Od roku 1997, kdy začalo být zveřejňováno monitorování extremistické scény v České republice pravidelnými situačními analýzami, jsme do současnosti mohli zaznamenat několik klíčových momentů v sekuritizaci společenské radikalizace, které vedly k proměně struktury monitorovacího záběru Ministerstva vnitra a terminologickému rámci zájmových oblastí sociální radikalizace, subjektů a projevů.

Jestliže do roku 2015 se pozornost státní antiradikalizační politiky soustředila výhradně na extremistické subkultury (anarchistické, ortodoxně

komunistické a neonacistické) s velmi omezeným mobilizačním potenciálem u české veřejnosti, k prvním projevům transformace bezpečnostního a politického diskursu dochází v průběhu roku 2015 v souvislosti s migrační krizí, kterou programaticky využily tradiční pravicově extremistické subjekty, nicméně silnější veřejnou pozornost a později i volební podporu získávají subjekty populistické, antiislámské a antipřistěhovalecké, subjekty protestní a antivládní. Do České republiky tak přichází ze západní Evropy trend radikálních protestních politických stran a hnutí, jejichž mobilizační potenciál a podpora části širší veřejnosti trvale promění charakter politické a stranické scény. Tyto subjekty dokázaly díky své programatice a rétorice převzít profilující témata pravicových extremistů a krajním populismem oslovit širší okruh veřejnosti a mobilizovat voliče vyvoláváním pocitů ohrožení a nebezpečí, čímž dochází k výrazné polarizaci majoritní společnosti a vzniku animozit mezi stoupenci různých názorových proudů, jejichž rétorický styl se pohybuje na hraně zákona, zejména ve vztahu k podněcování k nenávisti nebo hanobení určitých skupin osob, což je hodnoceno jako pronikání extremistických prvků do politického mainstreamu (Ministerstvo vnitra 2016: 6–8).

Po dvouletém vývoji polarizace společnosti dochází k výrazným strukturálním změnám extremistické scény a v roce 2017 je již za hlavní hrozbu protiextremistické politiky státu považován populismus, který dokáže daleko efektivněji a s větším mocenským vlivem nastolovat témata dříve typická pro pravicové extremisty. Nečiní tak však na pokladu protidemokratických ideologií, distancují se od totalitních politických režimů, otevírá legitimní politická témata, činí tak ovšem způsoby a prostředky, které podněcují nenávist k určitým skupinám obyvatel a prohlubují rozdělení společnosti a nedůvěru v demokratické mechanismy. Pozornost státu se začíná orientovat na projevy nenávisti na internetu a tzv. kvazi-mediální scénu, která má tendenci ovlivňovat nejen vnitřní politickou agendu, ale také zahraničně-politickou, např. členství ČR v NATO či EU, čímž se bude stávat stále relevantnějším aspektem sekuritizace vlivové působení cizí moci prostřednictvím tohoto druhu platform (Ministerstvo vnitra 2018: 7). Výsledek této sekuritizace může být ilustrován na příkladu připravovaného zákona o dezinformacích z počátku roku 2023.

Třetí výrazný posun v diskursu antiradikalizační politiky můžeme pozorovat v roce 2018, kdy dochází k modifikování terminologie popisující protivládní scénu v rámci oficiálních výročních zpráv o extremismu, kdy význam populistické scény je natolik trvalý a silný, že vede k zařazení do názvu výročních a čtvrtletních *Zpráv o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky*. Zavedení pojmu předsudečné nenávisti

reaguje na skutečnost oslabování tradičních extremistických subjektů, jejichž aktivity postupně přebírají subjekty, které není možné klasifikovat jako extremistické.

“Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky vůči určité skupině obyvatel. Zpravidla se jedná o skupiny definované rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smyšleným, sociálním původem apod. (...) Takové projevy nemusí nutně naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů. Může se jednat o fyzické násilí, slovní útoky či užívání urážlivé symboliky. Projevy předsudečné nenávisti se liší od extremistických zejména tím, že nemusí být spojeny s některou z totalitních ideologií. Osoby, které se jich dopouštějí, nemusejí být nutně členové či příznivci extremistických hnutí. Rovněž u nich absentuje jasné volání po svržení systému pluralitní demokracie a jeho nahrazení systémem totalitním.” (Ministerstvo vnitra 2019: 5).

Rizika projevů takových subjektů jsou přibodobňována k rizikům extremistů, byť neusilují o okamžité zničení demokratického systému, ale mohou ho oslabovat. Nerespektují koncept základních lidských práv, podněcují k nenávistným aktivitám a šíří strach ve společnosti, čímž ji štěpí a vyvolávají antagonismy, a to za pomoci dezinformací a konspiračních teorií. Jsou nástrojem vlivového působení zemí a skupin nerespektujících principy pluralitní demokracie (Ministerstvo vnitra 2019: 5).

Dalším významným milníkem v posunu pozornosti státní antiradikalizační politiky bylo období pandemie nemoci covid-19, v jehož průběhu docházelo k zvýšenému pronikání tzv. dezinformačních narativů do české společnosti a zvýšení dynamiky šíření dezinformací¹ na sociálních sítích (Facebook, dezinformační weby, řetězové emaily)². Podle Bezpečnostní informační služby (2021: 16) byly dezinformace využity také některými politickými kandidáty ve volebních kampaních, což přispělo k zvýšení dosahu v širší společnosti. Mohli jsme registrovat snahu anti-covid aktivistů oslovit (i volebně) širší veřejnost.

Volební neúspěch těchto subjektů vedl k jejich užší spolupráci a anti-covid scéna se projevovала především demonstracemi, také za přítomnosti osob z extremistických a domobraneckých organizací. Hnutí proti vládním opatřením a vakcinaci tak působilo mimo jiné také jako prostor pro šíření radikálních a extremistických názorů do širší veřejnosti. Mobilizační potenciál těchto hnutí však zůstával nízký a z pohledu celospolečenského vlivu marginální (Bezpečnostní informační služba 2021: 16).

Naopak došlo k zvýšení míry agresivity části maistreamové společnosti v souvislosti s protipandemickými opatřeními a rozšířil se okruh osob, označovaných za viníky opatření proti šíření nemoci covid-19³.

V rámci informační manipulace, dezinformací a misinformací⁴ mají společenský radikalizační potenciál ty informace, které šíří strach a nenávist. Zdrojem mohou být politické subjekty a jejich představitelé, státní činitelé, média, kvazimédia a mediální platformy, subjekty občanské společnosti nebo jednotlivci (Ministerstvo vnitra 2021: 21).

“Vystavení propagandistickým jevům samo o sobě nemusí nutně vyústit v radikalizování jedince či skupin, nicméně dlouhodobé působení vlivu radikalizující propagandy, mnohdy spojené s existencí v názorově izolovaných bublinách, a sklony ke konfirmačnímu zkreslení pod tíhou nepřesného množství informací, tento efekt vyvolat může” (Ministerstvo vnitra 2021: 21).

Prozatím posledním milníkem, který výrazně akceleroval polarizaci české společnosti a opět zintenzivnil antiradikalizační politiku státu, bylo vypuknutí mezistátního ozbrojeného konfliktu na Ukrajině v únoru 2022. Narativy ruských a ukrajinských územních sporů rezonovaly v evropské i české společnosti již od změny vlády v Kyjevě v únoru 2014, následném připojení Krymu k Ruské federaci a vyhlášení separatistických republik na Donbase, což se časově krylo s vrcholící evropskou energetickou krizí, masovou ukrajinskou uprchlickou vlnou a nárůstem spotřebitelských cen a obav občanů ze snižování životní úrovně. V rámci sociální radikalizace došlo opět k mobilizaci části veřejnosti a projevům veřejného delegitimizování

1 “Pojem „dezinformace“ znamená šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají. (...) Nebezpečí tkví v tom, že dezinformační obsah nepodkopává autoritu např. jednoho konkrétního politika nebo politické strany, ale často způsobuje nedůvěru vůči médiím jako takovým, vůči politickému systému či samotné demokracii. Navíc vzbuzují apatii, jelikož šíří myšlenku, že „věřit se nedá ničemu“ a „dělat s tím nejde nic“, protože všechno mají v rukou všemocné šedé eminence” (Ministerstvo vnitra 2023).

2 Dominovaly narativy spojené s onemocněním covid-19, očkováním a protipandemickými restrikcemi.

3 Agresivita nebyla směřována pouze proti politikům a představitelům státní správy, ale také vůči lékařům a zdravotníkům. Z kyberprostoru se výhrůžky, dehonestace i fyzická agrese přesouvaly do místa bydliště pronásledovaných či zaměstnání. Zvýšilo se tak riziko seberadikalizace, zejména psychicky labilnějších jedinců, kteří mohou být ovlivněni informacemi dezinformační scény, které jsou prezentovány nejen extremistickými, ale také populistickými či konspiračními subjekty (Bezpečnostní informační služba 2021: 20).

4 “Misinformace je nesprávná nebo zavádějící informace, která není šířena ani systematicky, ani úmyslně s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří ji přijímají. Ačkoliv se jedná o neutrální jev, mohou misinformace v případech, kdy jsou šířeny ve velkém rozsahu a bez náležité opravy, vést ke stejnému výsledku, jako dezinformace – tedy k přijetí rozhodnutí nebo osvojení názorů na základě nepravdivých informací” (Ministerstvo vnitra 2023).

vládních kroků směrem k řešení energetické krize obdobně jako v období protivládních protestů proti opatřením v souvislosti s pandemií covid-19. V rámci veřejného a politického diskursu probíhá střet o to, zda bude energetická krize interpretována jako selhání státu, nebo důsledek ruské energetické války, která si klade za cíl rozklad české společnosti.

Radikalizovaná část společnosti požaduje změnu vládní reprezentace. Série protivládních demonstrací od poslední třetiny roku 2022 do současnosti⁵ seskupila dle Krizového informačního týmu Ministerstva vnitra (KRIT) (2022a) z hlediska ohlašovaných pořadatelů a podporovatelů široké portfolio antisystémových, často prorusky orientovaných osobností, někdejší kritiky vládních opatření proti covid-19, konspirační teoretiky, odpůrce Evropské unie, aktivisty kvazimediální scény, členy radikálně populistických politických stran, členy proruských domobran a nově formujících se protestních politických stran. Termín antisystémový je zde používán v souvislosti s podporou nemalé části veřejnosti antisystémových subjektů, které ohrožují bezpečnost a nezávislost země. Konkrétní operacionalizační pojmu a zejména konkrétní subjekty zpráva nenabízí, upozorňuje na antivládní protestní hnutí s částečnými protuskými narativy⁶. Dovození je tedy možné hledat ve zprávách o extremismu, které přisuzují současné extremistické scéně marginální mobilizační potenciál.

Z politologického hlediska definování antisystémovosti je dle Giovana Sartoriho (2005: 136-138) možné poisovat v užším a širším významu. Užší význam antisystémovosti odkazuje na tradiční extremistické subjekty s antidemokratickými ideologickými programatikami a postoji odmítajícími stávající politický režim a cílící svým jednáním na nahrazení demokratického systému. Jedná se o principiální/ ideologickou opozici. Širší význam antisystémovosti odkazuje na rozsáhlé spektrum antipostojů od odcizení, odmítání po protest, jejichž společným znakem je delegitimizování politického režimu. Jedná se o opozici programatickou ve smyslu konkrétní agendy.

Zvláštní pozornost je vedle celospolečenské radikalizace a veřejných projevů protivládních aktivistických hnutí věnována radikalizačnímu potenciálu pracovníků státní a veřejné správy,

sociálním pracovníkům a pracovníkům v sociálních službách, kdy je konstatováno, že vrůstající radikalizaci zaměstnanců státního a veřejného sektoru „nelze vysvětlit toliko informačními operacemi Ruské federace a aktivitami české dezinformační scény. Tito lidé se neradikalizují na základě zkreslených informací a přičynosti k Ruské federaci, ale z frustrace s fungováním státu během současné krize a z dopadů, které to má na výkon jejich práce a na místní veřejnost. Pokud se příběhů a frustrací těchto pracovníků chopí dezinformační scéna, může významně mobilizovat veřejné mínění a přispět k další radikalizaci celé společnosti, a to proto, že se bude jednat o příběhy mající oporu v realitě (...)“ (KRIT 2022b).

Používání pojmu antisystémový v diskursu antiradikalizační politiky může politologickou optikou indikovat jeho významový posun od antidemokratických ideologických postojů a protizákonných projevů (pravicový, levicový, náboženský extremismus) k antisystémovosti pojímané, nikoli čistě ideologicky jako antitezi demokratického politického režimu jako takového, ale pojímané jako antitezi stávajícího dominantního politického narativu, legitimacy vlády a kompetentnosti státní správy obecně. Jinými slovy významový posun pojmu antisystémovost může indikovat kladení rovnítka mezi kritikou legitimacy výkonu státní správy a odmítáním demokratických principů politického režimu⁷.

Legitimizace státu se tak dostává do zvýšeného zájmu sekuritizace antiradikalizační politiky, což dokládá např. nová pojmová kategorie v monitorovacích zprávách Spolkového úřadu na ochranu ústavy (BfV) s názvem *Verfassungsschutzrelevante Delegitimierung des Staates* (delegitimizace státu relevantní pro ochranu ústavy), která vznikla v roce 2021 s ohledem na nezařaditelnost hnutí, osob a organizací veřejně protestujících proti karanténním opatřením covid-19. Aktéři zařazení do této oblasti mají dle BfV „za cíl otrávit důvěrou ve státní systém a narušit jeho funkčnost. Toho se snaží dosáhnout pohrdáním demokraticky zvolenými představiteli státu, upíráním legitimacy státních institucí a jejich představitelů, vyzývat k ignorování soudních příkazů a rozhodnutí, sabotovat státní či veřejné instituce poškozováním

5 Příspěvek vznikl v dubnu 2023.

6 Tým KRIT (2022a) v rámci deeskalace radikalizace veřejně manifestovaných protivládních protestů vnímá kontraproduktivně případnou vládní delegitimizaci organizátorů a protestů jako takových. Doporučuje důsledně rozlišovat mezi organizátory a účastníky. V této části narativu je přítomen ve výroci některých politických představitelů prvek vlivu cizí moci a interpretování demonstrantů jako tzv. páte kolony Ruska. „*Demonstranti z Václaváku jsou ruská pátá kolona, je třeba to říct jasně*“, uvedla Eva Decroix v rozhovoru pro Reflex (Strakatý, Albrechtová 2023). Konfliktní situace ústící do narušení veřejného pořádku na některých demonstracích (např. 11. 3. 2023 u budovy Národního muzea v Praze) vyvolávají dle ministra vnitra Víta Rakušana dojem, „*že celá takzvaná demonstrace proti bídě byla jen zástěrkou proruské provokace (...)*“ (Vochozková 2023).

7 V rámci komunikačního stylu mezi současnou vládní koalicí a opozicí můžeme registrovat označování SPD za extremistickou stranu a ANO za překračující demokratická pravidla. V narativu vládní koalice se populisté s extremisty spojili v parlamentních volbách října 2021 a podobný pokus probíhal v průběhu voleb prezidentských v lednu 2023, jejichž výsledek byl interpretován jako porážka populismu a odmítnutí politického extremismu (Fiala 2023).

majetku, případně vyzývat k aktům odporu proti státnímu pořádku. Toto chování je v rozporu se základními ústavními principy, jako je demokracie nebo právní stát” (Bundesamt für Verfassungsschutz 2023). Obdobně jako v českém antiradikalizačním diskursu i v německém registrujeme nexus mezi společenskou krizí, hospodářskou recesí, opatřeními na ochranu klimatu a důsledků ruské vojenské invaze na Ukrajinu, které mohou být instrumentalizovány k systematické delegitimizaci státních institucí a představitelů a k diskreditaci demokratického systému jako celku (Bundesamt für Verfassungsschutz 2023).

Diskuse – legitimní diskursivní mainstream a antisystémovost

Pojmem mainstream je nejčastěji označované široké pásmo názorových proudů ve společenském diskursu. V demokratickém politickém režimu bývají názorové proudy tohoto pásma považovány za legitimní součást pluralitní svobodné debaty. S šířkou tohoto pásma můžeme přímo úměrně registrovat poměr těch členů společnosti, kteří se identifikují se společenským řádem. Demokracie je založena na principu občanské identifikace se společenským a politickým řádem, přičemž je přirozeným jevem, že početně marginální část společnosti bude vždy vykazovat antisystémové (v politologickém smyslu extremistické) postoje (viz mobilizační potenciál extremistických skupin výše). Pokud je pásmo mainstreamu dostatečně široké, tedy absorbuje i extrémní/ radikální/ protestní/ populistické (nikoli extremistické) proudy diskursu, dokáže integrovat do mantinelů ideově-politické konformity politického systému i prvky velmi kritické k části agendy státu, rep. vlády, které se přes své krajní a vyhraněné pozice cítí součástí systému (na rozdíl od extremistů).

Od roku 2015 dochází k postupné proměně vymezení pásma diskursu mainstreamu v České republice. Hlavním projevem diskursivního posunu je sekuritizace vzestupu populistických politických stran a sekuritizace tzv. dezinformací. Pozornost politické komunikace v rámci antiradikalizační politiky se soustředí na narativy a jejich schopnost ovládat emoce, tedy jak jsou narativy vnímány věrohodně. Pokud narativ s příjemci hodnotově souzní, mají z něj pocit pravdivosti. Narativ je však na skutečných faktech víceméně nezávislý. Podle Radka Chlupa (2023) velká část tzv. dezinformačních narativů s žádnými vyvratitelnými fakty nepracuje a jedná se spíše o radikální výklady složité společenské situace, interpretace společensko-politických procesů, nikoli faktické ověření např.

“že EU omezuje naši suverenitu” nebo zda “dodávkami zbraní na Ukrajinu jen přiléváme olej do ohně”.

V rámci antiradikalizačního postupu proti dezinformacím dochází k zužování mainstreamového pásma tím, že jsou podle Radka Chlupa (2023) z jeho mantinelů vylučovány některé názorové proudy a klasifikovány jako dezinformační. Tím se dostávají mimo mainstream názorové proudy, které se ještě před několika lety s ním identifikovali, jejich názory jsou prohlášeny za iracionální, škodlivé a „dezinformační“. Tento proces bylo možné zřetelně pozorovat v průběhu pandemie covid-19⁸, jehož důsledkem je politický aktivismus tzv. antivaxerů a freevaxerů v podobě formování protestních hnutí a stran zčásti se propojující s krajně pravicovou a extremistickou scénou. Volební neúspěch těchto subjektů vedl k jejich užší spolupráci. Anti-covid scéna se projevovala především demonstracemi, také za přítomnosti osob z extremistických a domobraneckých organizací. Hnutí proti vládním opatřením a vakcinaci tak působilo mimo jiné také jako prostor pro šíření radikálních a extremistických názorů do širší veřejnosti (Bezpečnostní informační služba 2021: 16).

Yiannis Gabriel (2021) tento posun metaforicky přirovnává ke změnám v “ekosystému narativů”, ve kterém vzájemně působí různé narativy. Dle ekologického přirovnání vykazoval západní narativní ekosystém rysy mírného klimatického pásma, které umožňovalo konsensuální pluralitní soužití různých narativů, jejichž soupeření nevedlo ke vzájemnému existenčnímu ohrožování. Dominovaly kultivované narativy (např. reprezentované tradičními politickými stranami), mající narativní ekosystém pod svojí kontrolou. Extrémní/ radikální narativy zde měly podobu “bodláčí ve škarpě”, které výrazně neohrožovalo dominující narativy. Digitální revoluce a rozvoj sociálních sítí na internetu umožnil rychlé šíření v novém sociálním prostoru “novým narativním druhům” prostřednictvím komentářů, příspěvků, statusů aj.

Tyto “invazivní” narativy nemusejí podle Chlupa (2023) nutně být apriori nelegitimní. Každý narativ vystihuje určité široce sdílené pocity, tedy je možné všechny vnímat za “pravdivé”. Reagují na vnímané slabiny a rozpory aktuálního společenského řádu. Jednostrannost a binárnost vnímání sociální reality antisystémových narativů může v případě jejich dominance hrozit destabilizací systému státních institucí, bez nichž nedokáže moderní společnost fungovat. Reakce na vzrůstající roli radikálních narativů bývá klasifikace názorových proudů na legitimní a nelegitimní, což vede k zužování pásma legitimních názorů v mainstreamu a rozšiřování pásma antisystémového (resp. protestního,

8 Definice dezinformací Ministerstva vnitra nevylučuje aspekt nevědomého šíření lživých informací. Ten kdo záměrně šíří dezinformace, nemusí o jejich nepravdivosti vědět.

delegitimizačního). Tento proces vymezování legitimních zón diskusu nevytyčují zahraniční vlivový aktéři, nýbrž domácí sekuritizační aktéři.

“Boj proti dezinformacím je dnešní hlavní projev těchto snah o záchranu mainstreamu. Opírá se o narativ, v němž je dobrý a spořádaný mainstream ohrožován nebezpečnými invazními silami za jeho hranicemi. Tyto síly jsou často pokládány za prodloužená chapadla ruských vlivových operací. Výsledkem je narativní obraz dobrého demokratického světa, na nějž zvenku útočí temné nedemokratické síly a pokoušejí se ho rozložit zevnitř. Bojovníci proti dezinformacím se identifikují s mytickými „elfy“, kteří na straně řádu bojují proti zlým „trollům“ přicházejícím z Mordoru” (Chlup 2023).

Dezinformace samozřejmě existují a jsou využívány v rámci propagandy, která má za cíl ovlivnit chování a jednání příjemců. V rámci zmíněného zúženého mainstreamového diskursu, významového posunu pojmu antisystémovost sekuritizačními aktéry a státní definice dezinformací⁹, může být tak kritický/ delegitimizační pohled na určitou hodnotu narativu v určitém kontextu pokládán za záměrnou lež osob, které skutečnou pravdu znají a záměrně ji skrývají, nebo také za vlivovou destabilizaci zahraniční moci. Podle Oskara Krejčího (2023) protidezinformační kampaň státu vykazuje nevyslovený sylogismus v podobě hlavního předpokladu, že pravda slouží stabilitě chápáné jako aktuální forma vládnutí. Vedlejší předpokladem je, že dezinformace popírají pravdu, čímž způsobují destabilizaci. Závěr tohoto sylogismu tedy vyvozuje, že to, co destabilizuje, je nepravda/dezinformace.¹⁰

Krejčí (2023: 3) polemizuje s hlavním předpokladem tvrzením, že “skutečná stabilita

je spojena se změnou, je založena na neustálém hledání pravdy a na možnosti upravit aktuální podobu vládnutí. Základem demokracie není hlásání pravdy, která je vždy nedokonalá, neúplná. Předpokladem demokracie není pouze právo pravdu hájit, ale také pravdu zpochybňovat. Přes tisíc dvě stě let v Evropě a islámském světě věřili Ptolemaiově představě vesmíru se středem na planetě Zemi, vizi, která je plná matematiky a geometrie – a přesto je chybná. Pravdu hájil Giordano Bruno, ne inkvizitoři upalující heretiky na hranicích”.

Obdobnou polemiku nabízí Adam Růžička (2023), který připomíná, že vývoj demokracie byl do jisté míry postaven na nedůvěře v královské a klerikální autority a v jakékoli autority postulující se do role arbitra toho, co je dobré a co špatné. Ustavení demokratického systému bylo částečně vedeno prvkem nedůvěry/ delegitimizace ve stávající společensko-politické uspořádání. Dezinformace nemusejí představovat největší hrozbu pro demokracii, pokud vládnoucí elity mají schopnost artikulovat hlasy a zájmy, které k nim ze společnosti přicházejí a pokud mají schopnost porozumět změnám v domácím a zahraničním prostředí.

Ivan Krastev (2012) se domívá, že evropská demokracie dnes není ohrožena nárůstem antidemokratických alternativ, ale je v pasti plně demokratické touhy občanů zvolit si „nikoho ze zhora“, tedy odmítají stávající elity. “Funkce opozice je stále častěji rámována do podoby obžaloby (po vzoru velkých anglických politických procesů 17. a 18. století), která zastiňuje vizi politiky jako soupeření mezi různými programy. Postavu občana jako voliče dnes stále více předbíhá obraz občana jako porotce”.¹¹

9 V rozhovoru pro deník.cz premiér Petr Fiala uvedl, že “ (...) musíme chránit za každou cenu (...) svobodu slova, projevu, všechny atributy, které ke svobodné společnosti patří, na druhé straně lidé mají právo na to, aby informace byly korigovány. (...) Je zjevné, že státy západního světa čelí dezinformační kampani cizí velmoci, která prosazuje svoje zájmy a snaží se destabilizovat naši společnost, šíří svoji vizi, jež není pravdivá. V takovém případě mají demokratické státy právo proti dezinformacím zakročit. Je velice důležité dbát na to, aby nebyla porušena svoboda slova, ale proti webům a zdrojům, které šíří informace ve službách Ruska, je nezbytné zasahovat. (...) my se soustředíme hlavně na pozitivní vyvracení dezinformací, ale neopustíme ani cestu nástrojů pro legální postih těch, kteří je šíří” (Perknerová 2022).

10 Podle Jana Kellera (2021: 51) došlo ke sblížení pravice a levice, čím nedokázali reagovat na očekávání voličů, protože pravice postupně opustila programaticky konzervatismus a levice klasický marxismus. Projevem vzájemného ideologického sblížování a programatické nevyhraněnosti je pravicové “zapomenutí na národ” a levicové “zapomenutí na sociální nerovnosti”. To ústí do vzájemné legitimační propasti mezi vládnoucí elitou a zbytkem společnosti, jejíž podobou je odklon voličů od politických stran, které se u moci pravidelně střídaly. Populismus je tak reakcí na systém, ve kterém jsou pravice a levice stále více zaměnitelné. Keller (2021: 53) dále zdůrazňuje, že hlavní politická opozice se přesouvá z horizontální pravolevé polohy do polohy vertikální - lid versus elity, neprivilegovaní dole versus privilegiovaní nahoře, patrioti versus kosmopoliti, identitáři versus ti “bez hranic”. Vnímá populismus jako obrannou strategii části společnosti. “Populismus je výkřik lidových vrstev ohrožených nejistotou v dnešní době především nejistotou v podobě nikým neřízené globalizace a nikým nevládané migrace. (...) Populistická hnutí jsou výrazem vůle těch dole chránit svůj sociální a kulturní kapitál” (Keller 2021 53).

11 Do počátku roku 2021 byl názorový mainstream široký s veřejnou prezentací odlišných odborných názorů. Postupně se legitimní názorové proudy zúžovaly do jediného postoje co nejrychlejšího plošného očkování. Alternativní názorové proudy začaly být vnímány antisystémově, čemuž odpovídala i veřejná mediální prezentace. Např. jádro tzv. freevaxerů tvořené vědci a lékaři, kteří byli na počátku roku 2020 součástí mainstreamu, se postupně dostali mimo něj a mimo tzv. seriózní média. “Celosvětové prudké rozšíření úzce chápáného očkovacího přístupu je ostatně samo dobrou ukázkou invazivního džungovitého šíření charismatického narativu, který navzdory svým mnoha faktickým slabinám dokázal naráz prudce okouzlit miliony lidí” (Chlup, 2023).

Závěr

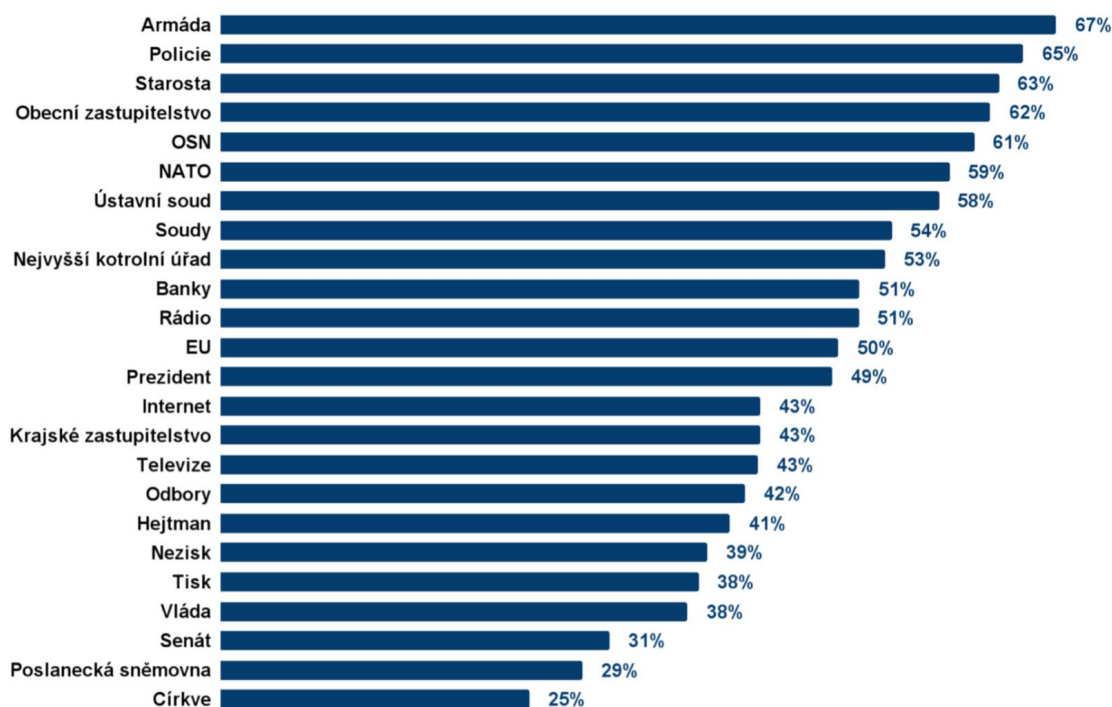
Důvěra veřejnosti a legitimita politických institucí

Hladina důvěry vlády u veřejnosti se v období letních a podzimních měsíců, kdy se stupňovaly protivládní veřejné demonstrace, pohybovala na podobně nízkých příčkách jako v nejnáročnější vlně pandemie covid-19. Více než dvě třetiny veřejnosti nebyly spokojeny s tím, jak vláda bojuje s rostoucími cenami energií, 45 % občanů vyjadřovalo rozhodnou nespokojenost. Tyto negativní stanoviska se nejvíce kryly s voliči ANO, SPD a KSČM. 78 % veřejnosti bylo přesvědčeno, že stát nepodniká dostatečně razantní kroky pro snížení rostoucích cen, a to nejen ze strany podporovatelů opozičních stran, ale i vládní koalice. Velké obavy panovaly u veřejnosti z integrace ukrajinských uprchlíků před válkou. Panovalo veřejné přesvědčení, že přítomnost uprchlíků přispívá k poklesu životní úrovně a že český stát to neúměrně zatíží. 54 % občanů se dle průzkumu agentury STEM domnívalo, že se vláda "určitě" nesnaží zabránit výraznému nárůstu chudoby v naší zemi. 4 % občanů bylo "určitě" přesvědčeno o opaku (KRIT 2022a).

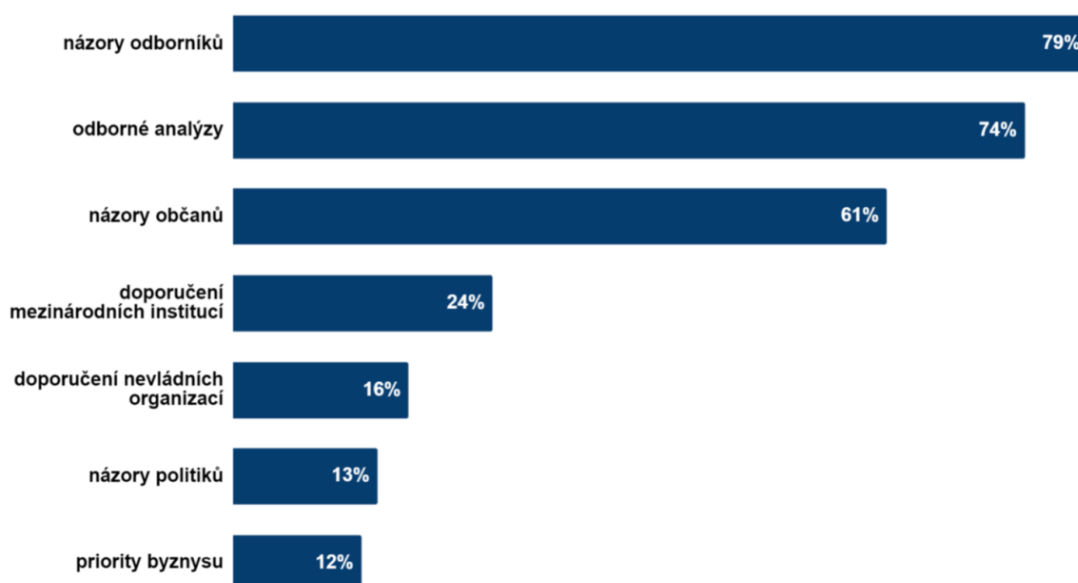
Češi vykazují obecně v rámci evropských států velmi nízkou hladinu důvěry v politickou reprezentaci a politické instituce. Úroveň důvěry v politické aktéry řadí Českou republiku mezi nejnižší v celé Evropské unii. Jestliže vládě důvěřuje 28 % české veřejnosti, průměr EU se pohybuje na 38 %. Nižší důvěru vykazuje Parlament ČR s 20 % ve srovnání s 35 % unijního průměru. Nejnižší důvěře se z českých politických institucí těší politické strany s 15 % ve srovnání s průměrem EU 21 % (České priority 2022: 3). V oblasti důvěry občanů v konkrétní ústavní instituce se vláda a prezident pohybují podle CVVM (Červenka 2022) na 28 %, Poslanecká sněmovna na 26 % a Senát na 32 %. Výrazně vyšší důvěru občanů registrujeme u politických institucí komunálního stupně, starostů (62 %) a obecních zastupitelstev (61 %). Spokojenost s politickou situací ve státě vyjadřuje 14 % občanů, nespokojenost více než třípětinová většina (63 %) (Červenka 2022).

Průzkum Eurobarometru (European Union, 2022) z června a července 2022 vykazoval 67 % míru nedůvěry v národní vládu v České republice a 71 % v národní parlament, což nepředstavovalo výraznou odlišnost od průměrných hodnot států EU (61 % u národních vlád a 60 % u národních parlamentů).

Z průzkumu Eurobarometru 2021 se 67 % Čechů domnívá, že by politická rozhodnutí měla být založena na vědeckých poznatcích a vědci by měli zasahovat do politických debat. Tímto podílem se neliší od průměru států EU. Názory odborníků jsou klíčové jak pro voliče vládních, tak i opozičních politických stran (České priority 2022: 6).

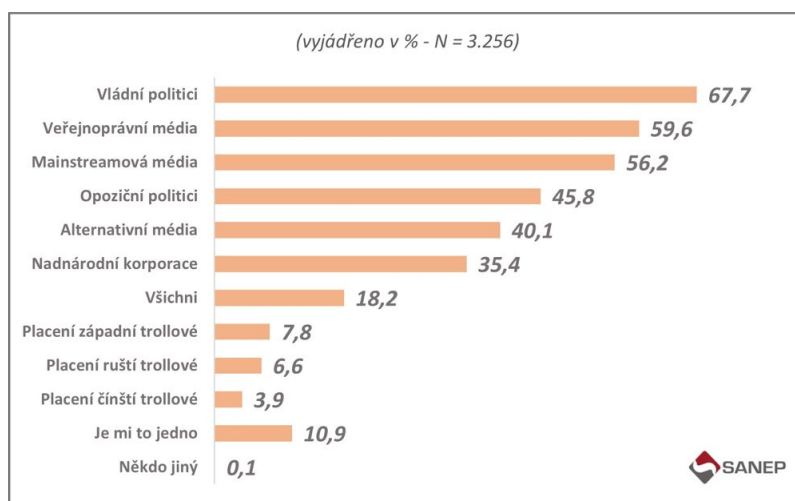
Graf 1: Desetiletý průměrný podíl společnosti s důvěrou v instituce veřejného života
Zdroj: České priority, 2022: 4

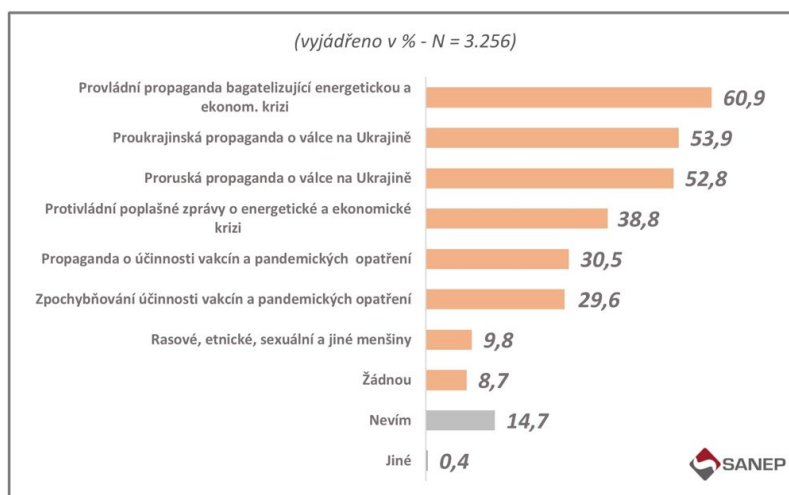
Graf 2: Aspekty, které je nezbytné brát v potaz při schvalování zákonů.
Zdroj: České priority, 2022: 7

Z průzkumů CVVM necelá polovina (48 %) respondentů vyjadřuje spokojenost s fungováním demokracie. Stejný podíl dotázaných (48 %) hodnotí fungování demokracie kriticky. Více než polovina (56 %) české populace se domnívá, že v České republice je s lidmi zacházeno rovnoprávně a spravedlivě. Zhruba dvě pětiny občanů (39 %) si naopak myslí, že se v České republice s občany rovnoprávně a spravedlivě nezachází. Inklinaci k autoritativního způsobu vlády deklaruje necelá čtvrtina (23 %) občanů, necelá pětina (18 %) se domnívá, že je lhostejné, zda v zemi panuje demokratický, nebo nedemokratický režim (Čadová 2022).

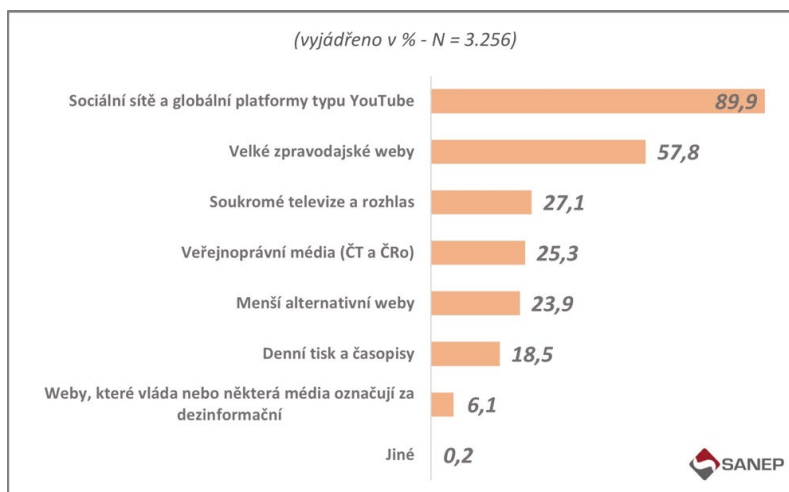
V kontextu antiradikalizační politiky a konkrétní oblasti politického diskursu, narativů a proti-dezinformační kampaně státu jistě stojí za pozornost průzkum agentury SANEP z února 2023, ve kterém „téměř 61 % respondentů označilo v případě šíření nepravdivých informací za nejvíce nebezpečnou provládní propagandu bagatelizující energetickou a ekonomickou krizi“ (SANEP.cz 2023). Průzkum mimo jiné zdůraznil rozpor mezi názory veřejnosti a kroky vlády. Podle hodnocení SANEP se lidé stále více obávají o svobodu slova a upozorňují na „rozpor mezi názorem veřejnosti a kroky, které vláda v otázce svobody projevu a cenzury podniká“ (SANEP.cz 2023). Svoboda slova tak dle průzkumu představuje pro českou veřejnost klíčový prvek demokracie. Téměř 55 % občanů se však obává otevřeně vyjádřit své názory, nejčastěji z důvodu obavy výpovědi ze zaměstnání a šikany na internetu (SANEP.cz 2023).

Graf 3: Otázka SANEP: Kdo podle vás šíří nepravdivé informace?
Zdroj: SANEP.cz, 2023

Graf 4: Otázka SANEP: Kterou oblast považujete za nejvíce nebezpečnou, pokud jde o šíření nepravdivých informací a zamlčování pravdivých informací?
Zdroj: SANEP.cz, 2023

Graf 5: Otázka SANEP: Odkud čerpáte informace?
Zdroj: SANEP.cz, 2023

V otázce, kdo by měl určovat, co je a co není (ne)pravdivá informace se 86 % občanů kloní k soudnímu rozhodnutí, 54 % nepovažuje rozhodování o pravdivosti informace za relevantní, protože ne vždy je možné s jistotou určit, co je a co není pravda a téměř 79 % nepovažuje stát za legitimního arbitra při posuzování pravdivosti informace. O opaku je přesvědčeno téměř 10 % občanů (SANEP.cz, 2023). Skepse respondentů ke státu jako legitimnímu arbitru posuzování pravdivosti informací může vycházet z přesvědčení, že jsou to právě představitelé politické reprezentace, které občané vnímají za nejčastější šířitele nepravdivých informací. Průzkum indikoval téměř 68 % respondentů, kteří se domnívají, že nepravdivé informace šíří především vládní politici, veřejnoprávní média (59,6 %) a mainstreamová média (56,2 %) (SANEP.cz 2023). Skoro dvě třetiny respondentů si myslí, že s tzv. dezinformacemi, jakožto s přirozeným jevem doprovázejícím demokracii, není třeba bojovat novou legislativou, ale diskutí a vzděláváním (SANEP.cz 2023).

Rozostřené hraniční pásmo mezi mezi mainstreamovým legitimním diskursem a nelegitimním extrémním/ krajním diskursem umožňuje podporovatelům protestních radikálních hnutí a politických stran identifikovat se stále "systémově". Diskursivní pásmo, jehož hranice nejsou velmi ostře vymezené, umožňuje integrovat širší spektrum dosud v mainstreamu nezvyklých, přesto legitimních názorových proudů, čímž dochází k umírňování sekuritizačního procesu směrem ke krajně pravicovým a populistickým subjektům a tlumení jejich radikalizační reakce udržované jejich diskursivním vylučováním za hranice ustavně-konformního spektra.

Antiradikalizační politika legitimně důsledně postihuje projevy extremismu, které se od roku 2015 objevují ve zvýšené míře u členů maistreamové společnosti. Období společensko-politických krizí v podobě pandemie covid-19, energetické krize, migrační krize a války na Ukrajině představuje výzvy v oblasti důvěry veřejnosti ve stát a vládu. Zejména v podobě budování diskursu s inkluzivním přístupem k širší paletě narativů, založené na dialogickém přístupu, přiznávajícím alternativním narativům legitimitu bez dehonestace a případného kriminalizování, pokud nepřekračují zákonné mantinely. Znamená to "vpustit" do mainstreamového diskursu i proudy, které v rámci ustavně-konformního spektra postulují kritická stanoviska konkrétní vládní agendy, pochybují o významu konkrétních opatření státu a mobilizují radikální predispozice české veřejnosti.

Vnitřní i vnější socioekonomické, politické a bezpečnostní podmínky České republiky posledních několika let tuto situaci nijak neusnadňují. Právě krizová období jsou zkouškou resilience demokratické politické kultury, zkouškou veřejnosti a vlády ve vztahu k zachování demokratických "pravidel hry". Sekuritizace radikálních antivládských protestních hnutí jako hrozeb pro demokracii představuje silný narativ současného maistreamového diskursu.

Politologickou optikou můžeme indikovat možný významový posun pojmu antisystémový v diskursu antiradikalizační politiky, a to od významu antidemokratických ideologických postojů a protizákonných projevů k antisystémovosti nespojované s ideologickou orientací jako antitezi demokratického politického režimu, ale interpretované jako antitezi stávajícího mainstreamového politického narativu a legitimacy vlády. Významový posun pojmu antisystémovost může indikovat spojení vnímání kritiky legitimacy výkonu státní správy s odmítáním demokratických principů politického režimu. Legitimizace státu se tak dostává do zvýšeného zájmu sekuritizace antiradikalizační politiky. Od roku 2015 dochází v České republice k postupné proměně vymezení pásma diskursu mainstreamu. Hlavním projevem diskursivního posunu je sekuritizace vzestupu populistických politických stran a sekuritizace tzv. dezinformací v rámci antiradikalizační politiky, soustředí se na narativy a jejich věrohodost.

Dedikace

Príspevek vznikl v rámci dílčího vědeckého úkolu 2/3 Radikalizace a symbolika kriminálního tetování (2017–2023) na PAČR v Praze, Česká republika.

Literatura

- ALMOND, G. A., POWELL, G. B. (1978): *Comparative Politics. System, Process and Policy*. Boston: TBS The Book Service Ltd.
- BARRINGTON, L., BOSIA, M.; BRUHN, K.; GIAMO, S.; MC HENRY, Jr., D. (2010): *Comparative Politics. Structures and Choices*. Boston: Wadsworth. Princeton University Press.
- BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA (2022): *Výroční zpráva 2021*. Dostupné na: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/>, ověřeno ke dni 20. 11. 2022.
- BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA (2021): *Výroční zpráva 2020*. Dostupné na: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/>, ověřeno ke dni 20. 11. 2022.
- BUCHTÍK, M. et al. (2021): *Jedna společnost, různé světy. Poznatky kvalitativní studie o fragmentaci české společnosti*. Fridrich Ebert Stiftung, Masarykova demokratická akademie. Dostupné na: <https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2021/06/Jedna-spolec%CC%8Cnost-%E2%80%93-ru%CC%8Azne%CC%81-sve%CC%8Cty.pdf>, ověřeno ke dni 20. 11. 2022.
- BUNDESAMT FÜR VERFASSUNGSSCHUTZ (2023). *Begriff und Erscheinungsformen* [online]. Dostupné na: https://www.verfassungsschutz.de/DE/themen/verfassungsschutzrelevante-delegitimierung-des-staates/begriff-und-erscheinungsformen/begriff-und-erscheinungsformen_artikel.html, ověřeno ke dni 20. 11. 2022.
- BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J. B. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Pub.
- BUZAN, B. (1991). New patterns of global security in the twenty-first century. *International Affairs* 67(3), 431–451.
- CLUTTERBUCK, L. (2022): *Deradicalization Programs and Counterterrorism: A Perspective on the Challenges and Benefits*. Dostupné na: <https://www.mei.edu/sites/default/files/Clutterbuck.pdf>, ověřeno ke dni 6. 6. 2022.
- ČADOVÁ, N. (2022): *Občané o členství České republiky v NATO – jaro 2022* [online]. CVVM. 30. 6. 2022, dostupné na: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/mezinarodni-vztahy/5567-obcane-o-clenstvi-ceske-republiky-v-nato-jaro-2022>, ověřeno ke dni 20. 11. 2022, ověřeno ke dni 6. 10. 2022.

- ČESKÉ PRIORITY (2022): *Veřejnost podporuje zapojení odborníků do politického rozhodování. Postoje veřejnosti ke způsobům politického rozhodování*. Dostupné na: <https://www.ceskepriority.cz/files/cp-postoje-verejnosti-ke-zpusobum-politickeho-rozhodovani-report.pdf>, ověřeno ke dni 20. 11. 2022.
- ČERVENKA, J. (2022): *Česká veřejnost ke konfliktu na Ukrajině – jaro 2022* [online]. CVVM. 13. 7. 2022, dostupné na internetu: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/mezinarodni-vztahy/5573-ceska-verejnost-ke-konfliktu-na-ukrajine-jaro-2022>, ověřeno ke dni 6. 10. 2022.
- DANICS, Š., TEJCHMANOVÁ, L. (2017): *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- DUFFIELD, J. (1998): *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions and German Security Policy after Unification*. Stanford: Stanford University Press.
- EUROPEAN UNION (2022): *Standard Eurobarometer 97 - Summer 2022*. Czechia. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>, ověřeno ke dni 6. 4. 2023.
- FIALA, P. (2023): *Premiér Petr Fiala: Voliči jasně odmítli populismus a politický extremismus*. FORUM 24. Dostupné na: <https://www.forum24.cz/volici-jasne-odmitli-populismus-a-politicky-extremismus/>, ověřeno ke dni 6. 4. 2023.
- GABRIEL, Y. (2021): Narrative Ecologies in Post-truth Times: Nostalgia and Conspiracy Theories in Narrative Jungles? In: RHODES, R., HODGETT, S. (eds.): *What Political Science Can Learn from the Humanities*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 33–55.
- GARIUP, M. (2009): *European Security Culture. Language, Theory, Policy*. London: Ashgate.
- HABERMAS, J. (2000a): *Problémy legitimacy v pozdním kapitalismu*. Praha: FILOSOFIA.
- HABERMAS, J. (2000b): *Strukturální přeměna veřejnosti*. Praha: FILOSOFIA.
- HABERMAS, J. (2008): K legitimizaci prostřednictvím lidských práv. In HRUBEC, J. (ed.) *Interkulturní dialog o lidských právech*. Praha: FILOSOFIA, s. 113–134.
- HORSTER, D. (1995): *Jürgen Habermas*. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- CHLUP, R. (2023): *Úskalí boje proti dezinformacím ve věku authenticity* [online]. [aktualne.cz](https://blog.aktualne.cz/blogy/radek-chlup.php?itemid=44437), Dostupné na: <https://blog.aktualne.cz/blogy/radek-chlup.php?itemid=44437>, ověřeno ke dni 6. 4. 2023.
- KELLER, J. (2021): *Hybridní politika*. Praha: Ivan David nakladatelství.
- KRASTEV, I. (2022): *Europe's Democracy Paradox*. The American Interest. Dostupné na: <https://www.the-american-interest.com/2012/02/01/europes-democracy-paradox/>, ověřeno ke dni 6. 6. 2022.
- KREJČÍ, O. (2023): *Pozor dezinformace* [online]. 2023, *Argument*, 27. 3. 2023. Dostupné na: <https://casopisargument.cz/?p=49364>, ověřeno ke dni 6. 4. 2023.
- KRIZOVÝ INFORMAČNÍ TÝM MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (2022a): *Radikalizace společnosti & antisystémová demonstrace* [online], Komunikační doporučení. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/krizovy-informacni-tym-ministerstva-vnitra.aspx>, ověřeno ke dni 6. 3. 2023.
- KRIZOVÝ INFORMAČNÍ TÝM MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (2022b): *Radikalizace pracovníků státní a veřejné správy* [online], Předběžné varování [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/krizovy-informacni-tym-ministerstva-vnitra.aspx>, ověřeno ke dni 6. 3. 2023.
- MAREŠ, M. (2000): *Problematika menšin jako profilové téma pravicového extremismu v České republice* [online]. Středoevropské politické studie, roč. 2, č. 3. Dostupné na [www: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=112](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=112), ověřeno ke dni 6. 3. 2023.
- MALICI, A. (2008): *The Search for a common European foreign and security policy: leaders, cognitions, and questions of institutional viability*. New York: Palgrave Macmillan.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Definice dezinformací a propagandy* [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>, ověřeno ke dni 2. 3. 2023.
- MINISTERSTVO VNITRA (2021): *Zpráva platformy CZ RAN o činnosti v oblasti radikalizace v České republice*. Praha: MV ČR (nepublikováno).
- MINISTERSTVO VNITRA ČR (2016): *Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2015* [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>, ověřeno ke dni 2. 10. 2022.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR (2018): *Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2017* [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>, ověřeno ke dni 2. 10. 2022.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR (2019): *Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018* [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>, ověřeno ke dni 2. 10. 2022.
- PERKNEROVÁ, K. (2022): *K dezinformátorům patří SPD a Okamura osobně, řekl Petr Fiala* [online]. Dostupné na: https://www.denik.cz/z_domova/k-dezinformatorum-patri-spd-a-okamura-osobne-rekl-petr-fiala-20231020.html, ověřeno ke dni 2. 10. 2022.
- RŮŽIČKA, A. (2023): *Vláda připravuje nový trestný čin „záměrné šíření dezinformací. A to by v nás mělo vyvolávat obavy* [online], Radio Univerzum, 28. 2. Dostupné na: <https://www.radiouniversum.cz/>

- ruzicka-adam-1d-vlada-pripravuje-novy-trestny-cin-zamerne-sireni-dezinformaci-a-to-by-v-nas-melo-vyvolavat-obavy/, ověřeno ke dni 2. 4. 2023.
- SANEP.cz (2023): *Svoboda projevu a nové formy cenzury* [online]. Dostupné na: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/svoboda-projevu-a-nove-formy-cenzury/>, ověřeno ke dni 2. 4. 2023.
- STRAKATÝ, Č., ALBRECHTOVÁ, E. (2023): *Decroix: Demonstranti z Václaváku jsou ruská pátá kolona, je třeba to říct jasně. Rozvody by měly být snazší* [online]. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/prostor-x/118165/decroix-demonstranti-z-vaclavaku-jsou-ruska-pata-kolona-je-treba-to-ricit-jasne-rozvody-by-mely-byt-snazsi.html>, ověřeno ke dni 2. 4. 2023.
- STRNAD, Š; KOLÁŘ, O. (2023): Rizika radikalizace bezpečnostních sborů v kontextu společenské polarizace. *Bezpečnostní teorie a praxe* 28(1), 53–78.
- SARTORI, G. (2005): *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CKD.
- WILLIAMS, M. H. (2010): Can Leopards Change Their Spots? Between Xenophobia and Trans-ethnic Populism among West European Far Right Parties. *Nationalism and Ethnic Politics* 16(1): 111–134.
- VOCHOZKOVÁ, T. R. (2023): *Demonstrace požadovala demisi vlády, část účastníků se pak pokusila sundat z muzea ukrajinskou vlajku* [online]. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3571078-ucastnici-demonstrace-na-vaclavskem-namesti-v-praze-pozaduji-demisi-vlady>, ověřeno ke dni 2. 4. 2023.

Kontaktní adresa autora

PhDr. Štěpán Strnad, PhD.: strnad@polac.cz